

Жаклін у Парижі

Енн Ма

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Анна Марховська

© Видавництво «Наш Формат». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Від авторки

Це художній твір, але він спирається на справжнє життя Жаклін Був'є, Джона Маркванда-молодшого, родини де Ранті та інших людей, які жили в Парижі після війни. Отже, мені було важливо змалювати їхні історії якнайточніше, на основі історичної інформації. Усі добре знають, що Жаклін Був'є Кеннеді Онассіс була замкнутою і стриманою, а її особисті документи здебільшого недосяжні для широкого загалу. І знаємо ми про неї насамперед зі спогадів інших — друзів, рідних і ворогів. У цій книжці я спробувала показати її емоційне життя, передусім у зв'язку з подіями тієї доби, але й не відходити від фактів.

Узимку 2019-го я поїхала в Париж, щоб пройти слідами Жаклін Був'є для статті про подорожі в New York Times. Я знала, що вона там навчалася з 1949-го по 1950-й і назвала цей період «вершиною свого життя, найбезтурботнішим роком»; із цих слів я вибудувала безглузде припущення, що повосенний Париж був оптимістичним, красивим і радісним. Я не врахувала ні горя, яке ще не вщухло після окупації, ні пошкоджень — слідів від куль, бруду й занедбаності, яка пошрамувала місто, — ні крихкого стану Франції, та й усієї Європи, до запровадження плану Маршалла. Читаючи про політичну нестабільність у повосенній Франції, я збагнула, що то був складний період, а історія про рік, який Жаклін прожила за кордоном, значно перевищувала потенціал статті про подорожі.

Для статті я мала честь узяти інтерв'ю в Клод дю Гранрю (у дівоцтві де Ранті), з якою жила Жаклін. Ми розмовляли в її сонячній квартирі неподалік від Пале-Рояль. Колишня заступниця мера Санлісу, містечка на півночі Франції, вона досі активно залучена в діяльність UNADIF — організації, яка вшановує пам'ять депортованих, заарештованих і зниклих учасників Руху опору, а також їхніх сімей. У 2020-му вона отримала від уряду Франції орден

Почесного легіону.

За філіжанкою кави й темним шоколадом Клод дю Гранрю змалювала дівчину, яка твердо вирішила узяти все від французького досвіду. «Її називали тільки Жаклін. У жодному разі не Джекі, — сказала Клод. — І я ніколи не зверталася до неї англійською. Жодного разу». Вона розповіла про теплі навушники, шарфи й рукавиці, які захищали Жаклін від пронизливого холоду на Авеню-Моцарт, і про щирю симпатію між Жаклін і своєю матір'ю, графинею де Ранті. Згодом із мемуарів дю Гранрю «Фортепіано й віолончель» я дізналася більше про її батьків, їхню діяльність у шпигунській мережі «Альянс», страждання в німецьких концтаборах, загибель батька й силу матері. Графиня де Ранті до кінця днів палко захищала права жінок, депортованих із Франції за співпрацю з Рухом опору; вона вимагала у влади Франції тих самих прав і визнання, які мали чоловіки в аналогічному становищі.

Жіслен де Ранті із сином Крістіаном справді жили на Авеню-Моцарт, але подробиці цього періоду її життя невідомі широкому загалу. Жіслен — це збірний образ. Я поєднала її історію з історією старшої сестри де Ранті на ім'я Крістіан, яка вийшла заміж і в 1949 році вже не жила вдома. Як і батьки, під час війни Крістіан була дотична до «Альянсу» й удостоєна за це орденом Почесного легіону. Вона похована на кладовищі Пер-Лашез поряд із чоловіком, Жільбером Божолем, також членом «Альянсу» і героєм Руху опору.

Другий шлюб Жіслен із підприємцем Жан-П'єром Маршалом був довгим і щасливим, а в 1991-му вона була багатою вдовою, яка жила між Женевою і Муженом, гірським селом на Лазуровому узбережжі. Коли вона чомусь не прийшла на два обіди поспіль, поліція приїхала на її віллу та знайшла в підвалі закривавлений труп зі страшними забоями на голові й тілі. Єдиною ґрунтовною зачіпкою стали два написи на дверях підвалу: «Omar m'a tué» —

«Мене вбити Омар», — написані кров'ю і, що неабияк шокувало французьких журналістів, із грубою помилкою. Як жінка з освітою та статусом Жіслен Маршал могла припуститися такої примітивної орфографічної помилки і сплутати дієслово з інфінітивом? Це помилка спантеличеної жінки на порозі смерті чи пастка?

Омар із цих написів — це Омар Раддад, частково зайнятий у Жіслен садівник, молодий іммігрант із Марокко, який ледве говорив французькою. Інші роботодавці назвали його приємним, люб'язним і майже неписемним. Раддад присягався, що він не винен, і свідчень проти нього було обмаль, та репортажі у пресі рясніли припущеннями й погано прихованим расизмом. «L'affaire Omar Raddad» — «Справа Омара Раддада» — охопила всю країну, викликавши відкриті дебати про дискримінацію мусульман, расове профілювання та нерівність у Франції. Раддада засудили до вісімнадцяти років позбавлення волі, але в 1996-му президент Жак Ширак частково його помилував, тож термін скоротили. Зараз, понад тридцять років після злочину, з'явилися результати експертизи ДНК, які могли б повернути Раддаду чесне ім'я, якби цю справу знову розглянули в суді. Убивство Жіслен так і не розкрили.

Жаклін дружила з Полем де Ґане до кінця своїх днів. Він помер у 2009 році, так і не одружившись. Приватне життя Поля залишилося приватним, але його називали «затятим самітником». Відомий на міжнародному рівні гравець у поло, він підтримував традицію цього виду спорту у своєму сімейному маєтку Шато-де-Куранс.

Джон Маркванд-молодший був редактором, автором і засновником видання Paris Review, але, окрім кількох романів під псевдонімом Джон Філіпс і шлюбом із колишньою сусідкою Жаклін Сьюзан Ковард (вона померла в 1977-му), про його працю й життя відомо небагато. Чи був у них із Жаклін паризький роман? Імовірно, адже в низці біографій Жаклін є згадки про їхні стосунки, подеколи

з непристойними подробицями. Коли я перевірила примітки, мені здалося, що принаймні кілька джерел могли мати особисту зацікавленість.

Персонаж Джека Маркванда я умовно побудувала на його сучасникові, письменникові Пітеру Маттіссену, який також жив у Парижі на початку 1950-х і запускав *Paris Review*. У 1951 році Маттіссен і його дружина Петсі були молодими батьками й письменниками, які жили на лівому березі, однак у них було ще одне джерело доходу. У Єлі Маттіссена завербувало ЦРУ. Після випуску його відрядили в Париж стежити за діяльністю комуністів. Після рішення, що прикриття невиданого письменника занадто непереконливе, Маттіссен запропонував заснувати літературний журнал, об'єднавши зусилля з Гарольдом Г'юмзом на прізвисько Док і, ймовірно, Джеком Марквандом. Але невдовзі Маттіссен збагнув, що, товаришуючи з французькими лівими, він перейнявся їхніми переконаннями й розчарувався в ЦРУ. Він поїхав із Парижа, пішов із ЦРУ і з журналу, а цього періоду соромився до кінця життя.

Для розуміння історії Маттіссена я скористалася низкою джерел, зокрема статтями «Пітер Маттіссен. Пошуки миру завдовжки з життя» Рона Розенбаума (журнал *Smithsonian*, травень 2014), «Суперечливе минуле письменника, яке ніколи не помре» Джефа Вілрайта (*New York Times*, 2 лютого 2018) і книжкою «Шпики. Як ЦРУ ошукало найкращих письменників світу» Джоела Вітні, яка також порушує дражливу тему того, що ЦРУ засновувало в Європі літературні журнали як спосіб м'якої пропаганди.

Подробиці життя Жаклін, передусім дитинства, я вишукувала в цілій низці джерел, зокрема в таких: «Американська королева» Сари Бредфорд, «Жаклін Був'є. Відверті мемуари» Джона Девіса, «Джекі-редакторка» Гріга Лоуренса, «Якою ми її пам'ятаємо» Карла Сферацці Ентоні, «Куховарити для мадам» Марти Сгубін,

«Улюблені вірші Жаклін Кеннеді Онассіс» Керолайн Кеннеді, «Занадто людяна» Едварда Кляйна, «Джекі, Дженет і Лі» Джея Ренді Тараборреллі, «Жаклін Був'є Кеннеді Онассіс. Нерозказана історія» Барбари Лімінг, «Фантастичні сестри Був'є» Сема Кешнера й Ненсі Шенбергер, «Життя Жаклін Був'є Кеннеді Онанніс» Дональда Спото. Ілюстрований альбом, який створили Жаклін із сестрою, Лі Радзівіл, під час подорожі Європою 1951 року (його видали в 1974-му під назвою «Особливе літо») — захопливе свідчення їхніх розуму й дотепності. Щоб скласти уявлення про майстерне опанування французькою (його неабияк хвалили й анітрохи не перебільшили), я дивилась і слухала інтерв'ю Жаклін для французьких телебачення й радіо, записані до державного візиту 1961 року. Вони зберігаються в архіві Національної бібліотеки Франції.

Щоб відтворити політичну атмосферу повоєнної Франції та інші деталі Парижа 1949 і 1950 років, я скористалася кількома книжками, зокрема такими: «Паризький щоденник 1944–1955» Дженет Фленнер (Жене), «Париж у п'ятдесятих» Стенлі Карнова, «Моя життя у Франції» Джулії Чайлд та Алекса Прудомма, «Парижанки» Анни Себба, «Париж після визволення, 1944–1949» Ентоні Бівора й Артеміса Купера (чи не остання книжка, яку редагувала Жаклін). Щоб зрозуміти, якою була Америка на початку Холодної війни, я послуговувалася такими джерелами: «Етель Розенберг. Американська трагедія» Анни Себба й розсекреченим матеріалом Державного департаменту за грудень 1949 року «Советський “мирний” наступ». Інформацію про Марі-Мадлен Фуркад і шпигунську мережу «Альянс» я шукала у книжці Лінн Олсон «Таємна війна мадам Фуркад». Зі статті Вітні Волтон «Жаклін Кеннеді, французький дух і франко-американські відносини в 50-х — на початку 60-х» (French Politics, Culture & Society, том 31, № 2, літо 2013) я дізналася про вплив Жаклін на зовнішню політику під

час правління адміністрації Кеннеді.

Я в боргу перед двома джерелами, які допомогли мені уявити Жаклін американською студенткою в Парижі 1949 року. Перше — біографія Еліс Каплан «Сни французькою. Паризькі роки Жаклін Був'є Кеннеді, Сьюзан Зонтаґ та Анджели Девіс», бездоганно досліджена й надзвичайно інформативна. Від описів квартири де Ранти до інтерв'ю з подругою Жаклін Мартою Раск і виписок про академічну успішність Жаклін, коли вона була студенткою коледжу Сміт у Парижі — авторка нічого не залишила без уваги, і я щиро раджу її книжку всім, хто хоче поглибити знання на цю тему.

Друге — зібрання листів, щоденників і спогадів студенток коледжу Сміт у Парижі 1950–1951 років, лише через рік після Жаклін. У 2000-му деякі з них зустрілися в Парижі на п'ятдесятий ювілей, і з цієї зустрічі постала компіляція ксерокопій на спіралі під заголовком «Дорослішання в Парижі», укладена випускницею Мері Еллісон Кіршнер. Читаючи про їхнє повсякдення — жакливі турецькі туалети, запечену телятину зі слідами глистів, панічний страх перед іспитами, — я сміялася, плакала та сповнювалася захвату. Щоб навчатися за кордоном у 1950-х, потрібна була витривалість: у гуртожитках чигав поліомієліт, листи з дому їхали тижнями, харчів часто бракувало. Ці дівчата надзвичайно самовпевнено торували шлях крізь ці пригоди. Як і для Жаклін, для багатьох із них рік у Парижі став вершиною всього життя. Мені пощастило, що ця історія спирається на їхні слова. Вдячна випускниці паризької програми коледжу Сміт Лоїс Ґребін, яка розповіла про холодні ноги, тріпотіння монашого вбрання та красиві закіптюжені будинки, які вона бачила в Парижі 1950-х. Вона розповіла про бійку двох глядачів, яку колись побачила в антракті «Чекаючи на Ґодо». «Я подумала: “Культура ще жива!”», — сказала вона.

Про Жаклін Був'є Кеннеді Онассіс написано стільки книжок, що вистачило б на спеціалізовану книгарню. Вони переважно оминають увагою її час у Парижі, нехтують ним, як коротким малозначущим періодом життя, насиченого історичними моментами. Я ж вважаю, що того року — навчального року 1949 / 1950 — вона справді була собою. Далеко від безтурботності й очікувань сім'ї, ще до свого буремного шлюбу, материнства, невблаганного ока світової слави вона могла вирішити, що справді любила в житті, й отримати це. Франція назавжди залишилася компасом Жаклін, вона вплинула на її найбільші досягнення, а французькі мова й культура стали її інтелектуальним прихистком на все життя.

Енн Ма

Ханой, В'єтнам

...

Далі — у повній книжці «Жаклін у Парижі».

nashaknyga.com.ua